

Mika Holopainen

Nuorisotiedon kirjasto – merkittävä nuorisotiedon välittäjä

Nuorisotiedon kirjastosta on vuosien varrella muodostunut merkittävä toimija nuorisoalalla. Kirjaston palvelut sisältävät niin perinteisiä kirjastopalveluja kuin monimuotoista yhteistyötä. Esittelen tässä artikkelissa lyhyesti kirjaston toiminnan historiaa ja nykytilannetta¹. Artikkelin lopussa tuon esiin yleisempiä erikoiskirjastojen toimintakenttään liittyviä haasteita.

Nuorisotiedon kirjastolla on takana monivaiheinen, 40-vuotinen historia. Toiminta sai alkunsa vuonna 1974 perustetusta Nuorisopoliittisesta arkistosta. Arkistoon - joka toimi osana Kansalaiskasvatuksen Keskusta - haluttiin koota nuoria käsitteleviä aineistoja tutkijoiden ja nuorisotyöntekijöiden käyttöön. Arkiston keskeisenä tehtävänä oli tiedottaa alan tutkimuksen ja kirjallisuuden kehityksestä. (Turunen 2013.)

Vuonna 1976 arkiston toimintaperiaatteissa tapahtui muutos: aineistot tulivat lainattaviksi ja asiakkaille ryhdyttiin tarjoamaan tietopalvelua. Tämän seurauksena arkiston nimi muuttui muotoon Nuorisopoliittinen kirjasto ja tietopalvelu. Vuotta myöhemmin käynnistyi kirjaston julkaisutuotanto, kun se perusti oman julkaisusarjan. Sarjassa ryhdyttiin julkaisemaan nuorisopoliittisen kirjallisuuden bibliografioita sekä tiedotetta, johon kerättiin muun muassa nuorisotutkimuksen julkaisuiden tiivistelmiä. (Mt.)

1980-luvulla Nuorisopoliittisesta kirjastosta alkoi muodostua alansa keskuskirjasto, joka palveli kaikkia nuorisoalasta ja -tutkimuksesta kiinnostuneita. Kirjaston tuottama tiedote muuttui vuonna 1983 Nuorisotutkimus-lehdeksi, jonka toimitussihteerinä oli alkuvuosina kirjaston informaatikko. Vuosikymmenen loppupuolella perustettiin Nuorisotutkimusseura, jonka kanssa kirjastolaiset tekivät yhteistyötä muun muassa toimittamalla yhteispohjoismaista NYRIB-bibliografiaa. Toinen tärkeä yhteistyökumppani oli Lastensuojelun Keskusliiton kirjasto. Kirjastojen yhteisenä projektina ryhdyttiin keräämään lapsia ja nuoria käsittelevän tutkimustiedon tietopankkia. (Mt.)

Vuonna 1989 kirjasto vaihtoi nimensä Nuorisotiedon kirjastoksi. Tähän oli syynä erityisesti lisääntyneet kyselyt siitä, minkä puolueen kirjasto Nuorisopoliittinen kirjasto oikein olikaan.

¹ Kiitän lämpimästi kirjaston informaatikkoa Vappu Turusta tätä artikkelia varten saamistani kommentteista ja lisätiedoista.

Termi 'nuorisotieto' kirjaston nimessä tarkoitti – ja tarkoittaa edelleen – nuoria käsittelevää tietoa laaja-alaisesti, mutta erityisesti nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen eri näkökulmista. Nuorisotieto voidaankin ymmärtää tässä yhteydessä yleisterminä, joka kattaa sekä teoreettisen että soveltavan tiedon ja laajenee muun muassa nuorisotyön uusien toimintamuotojen ja niihin liittyvien käytäntöjen ja tiedontarpeiden mukaan. Kirjaston aineistojen ja kokoelmatyön näkökulmasta nuorisotieto ei toisaalta rajaudu vain nuorisoon, vaan sisältää myös kouluikäisiä lapsia ja lapsuutta käsittelevää tutkimuskirjallisuutta.

Kirjasto osaksi Allianssia

Vuonna 1992 nuorisoalan kolme merkittävää toimijaa – Kansalaiskasvatuksen Keskus, Nuorisotyön Keskus ja Suomen Nuorisojärjestöjen Yhteistyöjärjestö – yhdistyivät Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry:ksi. Sitä ennen järjestöt olivat muuttaneet yhteisiin toimitiloihin Vallilaan. 1990-luvun alkuvuodet olivat kirjastolle vaikeita. Sijainti Vallilan syrjäisellä teollisuusalueella verotti osaltaan asiakasmääriä. Allianssin ja kirjaston muuttaessa Olympiastadionille vuonna 1994 oli kirjaston itsenäisen toiminnan jatkuminen muuttunut uhanalaiseksi. Nuorisotutkimusseuran kannanotto saman vuonna muodostui kirjastolle tärkeäksi tuenilmaisuksi. Siinä seuran, kirjaston ja Nuorisotutkimus-lehden yhteistyö nostettiin merkittävään rooliin koko nuorisotutkimuskentän kannalta. (Turunen 2013.)

1990-luvun kuluessa Nuorisotiedon kirjaston yhteistyö muiden toimijoiden kanssa laajentui entisestään. Uusia yhteistyökumppaneita olivat Suomen Nuorisopsykiatrinen yhdistys (SNPY) sekä Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kirjasto siirtyi myös eturintamassa verkkopalveluiden tarjoajaksi, kun aineistotietokanta saatiin netin kautta kaikkien kiinnostuneiden ulottuville jo vuonna 1995. Näin esimerkiksi nuorisoalaa opiskelevat kautta maan pääsivät tekemään hakuja kirjaston aineistoista. Muita verkkopalvelun muotoja olivat nuorisoalalla toimiville suunnattu Pro Youth -palvelu, joka myöhemmin sai nimeksi Nuorisotiedon talo, sekä nuorille suunnattu tiedonlähteiden kokoelma Allison. (Mt.)

2000-luvulla kirjaston toimintaan ovat yhä vahvemmin tulleet mukaan tietopalvelu ja verkkoviestintä eri muodoissa. Kirjaston palveluissa ovat yhdistyneet kehysorganisaatio Allianssin sisäiset palvelut sekä laajemmalle kohderyhmälle tarjottavat tutkimus- ja erikoiskirjastopalvelut. Merkittävimpiä asiakasryhmiä ovat nuorisotutkijat, nuorisoalalla toimivat ja alaa opiskelevat sekä toimittajat ja opettajat (Turunen 2014).

Mitä sitten kirjaston kontekstissa tarkoitetaan nuorisoalalla? Suurin piirtein samaa kolmiota, johon viitataan myös kansainvälisessä keskustelussa: nuorisopolitiikkaa, nuorisotyötä ja nuorisotutkimusta (ks. esim. Aaltonen 2013). Tämä kolmio ja siihen liittyvät keskeiset näkökulmat näkyvät kirjaston kokoelmissa ja aiheuokituksissa.

Kokoelmien ytimen muodostavat nuorisotyön ja sosiologian luokat, joista jälkimmäinen sisältää pääosin lapsuuden ja nuoruuden sosiologiaa. Mainittuihin luokkiin sisältyvien aineistot ovat myös jatkuvasti kirjaston lainatuimpia. Kaikkiaan kirjaston kokoelmiin sisältyy nykyisin noin 15 000 nidettä, jotka ovat haettavissa aineistotietokannasta. Lisäksi kirjastossa on aineistoa, jota ei ole luetteloitu tietokantaan. Kustannetun tieto- ja tutkimuskirjallisuuden lisäksi kokoelmissa on huomattava määrä vähälevikkistä tai julkaisematonta kirjallisuutta, kuten opinnäytteitä, raportteja ja pienpainatteita. Tiedot kirjaston uutuushankinnoista julkaistaan säännöllisesti Nuorisotutkimuslehdessä.

Verkostoitumisen ja yhteistyön merkitys kasvanut

Allianssin – ja samalla Nuorisotiedon kirjaston – toimitilojen sijainti on määrittänyt osaltaan aineistojen ja palvelujen saavutettavuutta. Nykyisissä tiloissa Itä-Pasilan Asemapäällikönkadulla Allianssi on toiminut vuodesta 2005. Samoissa tiloissa toimivat muun muassa Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura ja Valtakunnallinen työpajayhdistys. Kirjastolle nykyinen sijainti on edullinen, sillä kirjastoon on helppo saapua eri suunnista. Lisäksi Allianssitalon tilat tarjoavat hyvät mahdollisuudet eri toimijoiden kohtaamiseen ja kokoustamiseen.

Verkostoitumisen ja yhteistyön merkitys kirjastotyössä on kasvanut jatkuvasti. Omassa talossa toimivien järjestöjen lisäksi kirjaston tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat viime vuosina olleet Mediakasvatusseura sekä Nuorisotyön tallentamiskeskus Nuoperi. Kokoelmayhteistyöhön on uutena kumppanina mukaan tullut Seikkailukasvatusverkosto, jonka myötä kirjastoon on saatu elämyspedagogiikan ja seikkailukasvatuksen erikoiskokoelma.

Vakiintuneen yhteistyön lisäksi kirjaston informaatikot verkostoituvat ja markkinoivat kirjastoa aktiivisesti erilaisissa nuorisoalan tapahtumissa. Viime vuosina matkoilla on usein kulkenut myös Laukkukirjasto: perinteisen tyylin matkalaukku, johon on pakattu kunkin tilaisuuden kannalta sopiva valikoima kirjaston aineistoja. Matkalaukun sisältämät kirjat ovat lainattavissa ja samalla on mahdollisuus saada tietoa kirjaston muista aineistoista ja palveluista.

Palvelun laatu näkyy käyttäjäkyselyissä

Nuorisotiedon kirjaston palveluiden perustana on vuosikymmenten ajan ollut toiminnan joustavuus ja asiakaslähtöisyys. Esimerkiksi kaukopalvelu toimii mutkattomasti postittamalla kirjaston aineistoa tai artikkelikopioita suoraan asiakkaille, ilman muita välittäviä kirjastoja.

Keskeisenä osana kirjaston työtä koko sen historian ajan on ollut tietojen dokumentointi tietokantoihin. Kirjaston omasta tietokannasta löytyvät kirjojen lisäksi viitetiedot myös nuorisoalaan ja -tutkimukseen liittyvistä artikkeleista. Artikkeliviitteiden tallennusta omaan tietokantaan tehdään noin 250 koti- ja ulkomaisesta lehdestä. Nuorisotyö- ja Nuorisotutkimuslehtien artikkeliviitteet tallennetaan kirjaston informaattikojen toimesta myös kotimaisten lehtien artikkelitietoja sisältävään Arto-tietokantaan. (Turunen 2014.)

Dokumentoinnin ja muiden peruspalveluiden lisäksi kirjaston informaattikoilla on vuosittaiseen toimintasuunnitelmaan kirjattuja uusia kehittämiskohteita ja tavoitteita. Toiminnan suunnittelussa on tukena kirjastotoimikunta, jossa on oman kirjaston informaattikoiden lisäksi edustajia useista muista kirjastoista sekä muun muassa Nuorisotutkimusverkostosta.

Toiminnan kehittäminen ja laadukas asiakaspalvelu ovat tuottaneet erinomaisen tuloksen. Vuosina 2008, 2010 ja 2013 järjestettyjen käyttäjäkyselyjen perusteella kirjasto on onnistunut tasaisesti parantamaan ja kehittämään toimintaansa. Vuoden 2013 kyselytuloksissa yleisarvosana Nuorisotiedon kirjaston palveluiden toimivuudelle asteikolla 1-5 oli 4,6. Parhaat tulokset kirjasto sai palveluhalukkuudesta (4,9) ja tiedonhaussa avustamisesta (4,9). Eniten kehitettävää kyselyn perusteella oli e-aineistojen saavutettavuudessa (3,9) sekä tiedottamisessa (4,0). (Nuorisotiedon kirjasto 2013.)

Kirjastojen keskinäinen yhteistyö tärkeässä roolissa

Tärkeä keino erikoiskirjastojen toiminnan tehostamiseksi ja näkyvyyden parantamiseksi ovat yhteistyömuodot muiden kirjastojen kanssa. Nuorisotiedon kirjasto on pitkään ollut mukana erikoiskirjastojen ja tietopalveluiden verkostossa. Lisäksi kirjaston vastaava informaattikko Vappu Turunen on varajäsen Erikoiskirjastojen neuvostossa (EriK), joka valvoo erikoiskirjastojen ja tietopalveluiden etua kansallisessa kirjastoverkossa sekä edustaa Erikoiskirjastojen ja tietopalveluiden verkostoa eri sidosryhmien kanssa käytävissä neuvotteluissa ja keskusteluissa.

EriK:n toiminta käynnistyi vuonna 2003 ja verkostossa on tällä hetkellä jäsenenä 78 organisaatiota (KirjastoWiki). Tähän joukkoon mahtuu hyvin erilaisia ja erikokoisia kirjastoja tai tietopalveluita.

Suuria erikoiskirjastoja ovat muun muassa Eduskunnan kirjasto ja Tilastokirjasto, kun taas pienten joukkoon kuuluvat Nuorisotiedon kirjaston ohella esimerkiksi Lastensuojelun Keskusliiton kirjasto sekä Väestöliiton kirjasto. Osa erikoiskirjastoista on avoinna kaikille, mutta osa keskittyy palvelemaan vain oman kehysorganisaationsa henkilöstöä.

Uutena yhteistyöverkostona on vuonna 2013 perustettu Yhteiskuntatieteellisten kirjastojen verkosto, jossa on mukana kymmenkunta pääkaupunkiseudulla toimivaa kirjastoa eri kirjastosektoreilta. Mukana olevia kirjastoja yhdistää se, että kokoelmista merkittävä osa edustaa yhteiskuntatieteitä. Verkoston pääasiallisena tavoitteena on jakaa tietoa kirjastojen palveluista ja kokoelmista. Tähän mennessä yhteiskuntatieteellisten kirjastojen verkosto on toteuttanut kaksi avointa yleisötilaisuutta. Viimeisin tilaisuus pidettiin lokakuussa 2014 Eduskunnan Kansalaisinfossa, jossa yhdeksän kirjastoa esitteli toimintaansa.

Erikoiskirjastojen toiminta uhanalaista

Erikoiskirjastot muodostavat tärkeän sektorin Suomen kirjastoverkossa. Niiden kokoelmat ja henkilöstön tietämys painottuvat tiettyyn erityisalaan. Tämä alakohtainen tietopääoma on usein kerätty vuosikymmenien aikana. Muihin kirjastosektoreihin – yliopistokirjastoihin, ammattikorkeakoulukirjastoihin ja yleisiin kirjastoihin – verrattuna erikoiskirjastot ovat kuitenkin melko heikossa asemassa, lukuun ottamatta suurimpia ja vakiintuneimpia. Erikoiskirjastojen kehysorganisaatiot hajaantuvat eri hallinnonalojen alle, mikä osaltaan vaikeuttaa yhteisten hankkeiden ja konsortioiden toteuttamista. Esimerkiksi sähköisiä aineistoja sisältävien tietokantojen hankinnassa erikoiskirjastojen yhteisellä konsortiolla olisi paremmat neuvotteluasemat. Lisäksi monien erikoiskirjastojen henkilöstömäärä on niin pieni, ettei yhteisiin hankkeisiin tai toiminnan suunnitteluun välttämättä riitä resursseja.

2000-luvulla useita erikoiskirjastoja on lakkautettu tai niiden toimintaperiaatteita on muutettu (ks. Isoranta 2012). Muutos voi tarkoittaa esimerkiksi kaikille avoimesta kirjastotoiminnasta luopumista ja keskittymistä vain oman organisaation tietopalveluun. Tilavuokrien kohotessa ja tiedon siirtyessä yhä enemmän verkkoon tai tietokantoihin, voi houkutus kirjaston tiloista luopumiseen olla suuri. Vaihtoehtona on tilojen muunneltavuus ja hyödyntäminen myös muuhun kuin perinteiseen kirjastokäyttöön. Tilojen uudenlainen suunnittelu ja muunneltavuus käyttäjien tarpeiden mukaan onkin yleismaailmallinen haaste kirjastoissa (Hirn, Janhonen & Wilen 2014) .

Kvantitatiivisia mittareita, kuten asiakaskäyntien määrää tai lainauslukuja tuijottamalla, ja niillä lakkautuspäätöksiä perustelemalla, sivuutetaan usein erikoiskirjastojen vahvuudet, kuten

panostaminen laadukkaaseen asiakaspalveluun. Kirjaston lakkautus on yleensä peruuttamaton muutos, jonka seuraukset heijastuvat laajasti niin kehysorganisaatioon, laajempaan asiakaskuntaan kuin tutkimuksen tekemisen edellytyksiin. Usein osa lakkautettavien kirjastojen kokoelmista voidaan sijoittaa muihin kirjastoihin, mutta henkilöstön asiantuntemusta on vaikea korvata muiden kirjastojen palveluilla.

Uhkakuvista huolimatta erikoiskirjastot muodostavat toistaiseksi laajan ja monimuotoisen sektorin Suomen kirjastoverkossa. Nuorisotiedon kirjasto on hyvä esimerkki elinvoimaisesta ja menestyksekkäästä erikoiskirjastosta. Sen 40-vuotiseen historiaan on mahtunut monia käännteitä ja muutoksia, mutta kirjaston keskeinen rooli nuorisoalan tiedonvälittäjänä ja dokumentoijana on säilynyt ja vankistunut. Uusia käännteitä kirjaston tarinaan on tulossa jo keväällä 2015, kun Allianssi-talossa alkaa remontti ja kirjaston palvelut siirtyvät tilapäisesti väistötiloihin.

Lähteet:

Aaltonen, Sanna (2013). Terveisiä tutkijankammiosta, kuuleeko kenttä? *Nuorisotutkimus*. 2(31). 59-61.

Hirn, Marja, Janhonen, Sirpa & Wilen, Raine (2014). Kirjastot käyttäjien tiloiksi. *Signum*. 5. 14-18.

<http://ojs.tsv.fi/index.php/signum/article/view/48524/14169> (Viitattu 13.1.2015.)

Isoranta, Hanna (2012). Erikoiskirjastot myllerryksessä – yhteistyöllä vaikuttavuutta? *Tietoasiantuntija*. 2/3(27). 26-27.

KirjastoWiki. Erik:n jäsenet.

http://wiki.kirjastot.fi/index.php?title=EriK_verkoston_j%C3%A4senet. (Viitattu 13.1.2015.)

Nuorisotiedon kirjasto (2013). Käyttäjäkyselyt.

<http://www.nuorisotiedonkirjasto.fi/kirjastoinfo/kayttajakyselyt>. (Viitattu 13.1.2015.)

Turunen, Vappu (2012). Kirjastohistoriaa.

<http://www.nuorisotiedonkirjasto.fi/kirjastoinfo/kirjastohistoriaa>. (Viitattu 13.1.2015.)

Turunen, Vappu (2014). Tietoa nuorisosta. *Tieteessä tapahtuu*. 5(32). 54.

<http://ojs.tsv.fi/index.php/tt/article/view/47949> (Viitattu 13.1.2015.)